

Sociální transformace české společnosti

Název, pod kterým lze očekávat všelicos, dostal mimořádný kurs, který proběhl na katedře sociologie FSS MU v Brně v zimním semestru akademického roku 1989/1999. Podtitul „z pohledu předních českých sociologů, kteří o tom napsali knihu“ napovídá, že tu šlo o autory, kteří přinesli svou kůži na trh. Hojnou účastí studentů převyšoval kurs, když ne očekávání organizátorů, tak alespoň kapacitu posluchárny. Sešli se tu začínající studenti i postgraduanti. Ti i oni si přišli na své. Zvláště pro ty první bylo cenné živé setkání s lidmi, kteří se sociologii věnují badatelsky i pedagogicky. Kurs odpřednášeli čtyři docenti a jeden profesor z FSS MU, FSV UK a SoÚ AV ČR. Někomu kurs teprve otevřel dveře ke studiu autorových prací, pro jiného byly přednášky živou konfrontací s tím, co už četli či vyslechli. Všem podal obsah kursu živý důkaz, že sociologie není vědou jedné absolutní pravdy, ale multiparadigmatickou záležitostí (samozřejmě tu přicházelo ke slovu zejména dvojí pojetí změn – transformologické vs. transitologické). Diskuse, která provázela každou přednášku, jen potvrdila úspěch kursu. Jestli slova skutečně padla do úrodné hlíny, ukáží také eseje, které studenti zpracovávají na základě zadané literatury. Co víc si od podobného kursu přát? Možná pokusit se příště uspořádat na závěr kursu panelovou diskusi či kulatý stůl se všemi přednášejícími.

Zmiňme se stručně o tématech zúčastněných autorů, tak jak se během kursu vystříдали.

Prof. Ivo Možný (Rodina v dvojí transformaci) zůstal ve svém mikrosociologickém pohledu věrný tezi, že „každá revoluce je otevřeně nebo skrytě nepřátelská rodině“. Nejinak je tomu i v případě současné sociální transformace, ve které rodina znovu čelí reklamnímu slibu „věčného mládí“, pokud budete výkonní a úspěšní, který útočí na každého jednotlivce. Rodina by přitom měla přinejmenším počkat.

Doc. Pavel Machonin (Sociální transformace a modernizace) při rozlišení transformačního a transitologického přístupu mj. kritizoval

normativní charakter druhé ze jmenovaných perspektiv. Transformace není jen proměnou institucionálního uspořádání tady a teď, ale součástí široké civilizační proměny zasahující jak materiální, tak duchovní stránky lidského života.

Doc. Jiří Večerník (Ekonomické nerovnosti jako motor i brzda transformace) dokumentoval na četných empirických datech vývoj ekonomický rozdílů (mj. pomalé oslabování jejich demografických příčin). Obecně je přijímána společenská účelnost ekonomických rozdílů, problematikou se stává jejich legitimizace v řadách široké veřejnosti.

Transitologická perspektiva se dle doc. Jiřího Kabeleho (Rámcová hypotéza přerodu České republiky) soustřeďuje především na fázi přerodu. Ten však předznamenává i průběh normalizace, pro jejíž uchopení již tento přístup tak slibný není. Teorie sociálního konstruování vysvětluje to, co jini pomíjejí – porevoluční euforii, zvládnutí přerodové anomie s jejími vysokými transakčními náklady s pomocí mýtu atd.

Jak se k sobě mají trh, stát a občanská společnost? Jak se do reality české společnosti a v ní vládoucí atmosféry vtiskly rozdílné představy a projekty hlavních představitelů polistopadových změn. Václava Klause a Václava Havla? S těmito otázkami se vyrovnával doc. Martin Potůček ve svém příspěvku Volba společnosti a regulační role trhu, státu a občanského sektoru po roce 1989.

Zbývá snad poděkovat nakladatelství, která se o vydání napsaných knih postarala. Trojnásobné „díky“ patří Sociologickému nakladatelství (Možný, I. 1991: *Proč tak snadno...*; Machonin, P. 1997: *Social Transformation and Modernization*; Potůček, M. 1997: *Nejen trh*), další Nakladatelství Lidové noviny (Večerník, J. 1998: *Občan a tržní ekonomika*) a Karolinum (Kabele, J. 1998: *Přerody: Principy sociálního konstruování*). Na závěr otázka. Najde se dost autorů a publikací pro další kurs „živé české sociologie“, např. na téma Nové (obnovené) sociální instituce české společnosti?

Dan Ryšavý